

Rodzaj opracowania

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKICH

Nazwa opracowania

KONSERWACJA/RENOWACJA/WYMIANA STOLARKI OKIENNEJ I DRZWIOWEJ w budynku KOŚCIOŁA
PARAFIALNEGO p.w. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ w GRYLEWIE W CELU
OCHRONY/ZACHOWANIA I UDOSTĘPNIANIA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY
WĄGROWIEC

Adres obiektu

Miejscowość: Grylewo,
jedn. ew. Wągrowiec,
obręb Grylewo, działka nr 69;
identyfikator działki: 302807_2.0007.69

Nazwa zamawiającego

Parafia p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Grylewie

Siedziba:

Grylewo 20, 62-100 Wągrowiec

Miejsce i data opracowania

Poznań, listopad 2023

OPRACOWAŁA:

mgr inż. arch. Justyna Szadkowska

mgr inż. arch. Justyna Szadkowska
Uprawnienia do projektowania
i kierowania w opł. jedn. architek. 1000
UW. w Koszalinie nr ZPNS-U. 73424/2018

SPIS ZAWARTOŚCI

- A. CZĘŚĆ OPISOWA
- B. CZĘŚĆ FOTOGRAFICZNA
- C. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
- D. CZĘŚĆ RYSUNKOWA

Wojewódzki Urząd
Ochrony Zabytków w Poznaniu
Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
Uzgodniono ze stanowiska konserwatorskiego
Załącznik do pisma/decyzji/postanowienia/rozwoleń
z dnia 20.12.2023 Nr 762/2023/A
Wielkopolski Wojewódzki
Konserwator Zabytków
mgr Jolanta Goszczyńska

Przedmiot opracowania

Przedmiotem planowanej inwestycji jest:

KONSERWACJA/RENOWACJA/WYMIANA STOLARKI OKIENNEJ I DRZWIOWEJ w budynku KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO p.w. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ w GRYLEWIE W CELU OCHRONY ZACHOWANIA I UDOSTĘPNIANIA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY WĄGROWIEC

Zakresem opracowania objęte zostały pojedyncze elementy z budynku kościoła. Zamierzenie inwestycyjne w kościele obejmuje konserwację i renowację z częściową wymianą elementów uszkodzonych lub zdegradowanych stolarki okiennej - drewnianych żaluzji wieży kościoła oraz konserwację i renowację z częściową wymianą elementów uszkodzonych stolarki drzwiowej w drzwiach zewnętrznych kościoła oraz odtworzenie drzwi zewnętrznych – wtórnych na wzór istniejących w obiekcie.

Podstawa opracowania

- Umowa z Inwestorem
- Inwentaryzacja architektoniczna wybranych elementów podlegających pracom renowacyjnym i rekonstrukcyjnym oraz remontowym w obrębie kościoła parafialnego
- Opinia konserwatorska dotycząca planowanych prac budowlanych i konserwatorskich
- Dokumentacja projektowa
- Wytyczne Inwestora
- Karty zabytku

A. CZĘŚĆ OPISOWA

ZAŁOŻENIA DOTYCZĄCE PROGRAMU PRAC KONSERWATORSKICH

Zgodnie z pismem o sygn.. Po.WN.5142.8400.2.2023 z dnia 28.09.2023 r. w którym WWKZ:

- akceptuje zamiar wymiany drewnianych żaluzji na wzór w wieży kościoła*
- sugeruje, aby na etapie wykonawczym po zdemontowaniu żaluzji należy przedłożyć ich szczegółową inwentaryzację, która będzie podstawą do wykonania nowych żaluzji okiennych*
- w ocenie konserwatorskiej przewidywane pierwotnie w dokumentacji projektowej otwieranie skrzydeł żaluzji jest bezzasadne*
- należy również podać rodzaj drewna i sposób zabezpieczenia żaluzji*

- po zapoznaniu się z dokumentacją fotograficzną skrzydeł drzwi zewnętrznych do krypty oraz wejścia bocznego stolarka powinna zostać zachowana wraz z okuciami i poddana konserwacji wraz z niezbędną wymianą elementów zniszczonych i wzmocnieniem pozostałych
- w ocenie konserwatorskiej należy zrezygnować z krat w naswietlu drzwi bocznych
- w naswietlu drzwi bocznych powinna znaleźć się odtworzona forma brakującego motywu trójliscia
- stolarka drzwiowa do zakrystii jest wtórna dlatego dopuszcza się możliwość jej wymiany na wzór stolarki drzwiowej wejścia bocznego; należy wykonać projekt nowych drzwi wraz z przekrojami.
- należy przywrócić formę nadświetla witrażowego w stolarce drzwiowej zewnętrznej, która pierwotnie została zastosowana np. nad dwuskrzydłowymi drzwiami prowadzącymi z kruchty do nawy kościoła.

Remont konserwatorski i prace odtworzeniowe – żaluzje drewniane

Wyraźne ubytki formy dekoracji snycerskiej z motywami regionalnymi. Ubytki w poszczególnych listewkach żaluzji a także widoczne braki całych elementów.

1. Przewiduje się badanie próbek w celu identyfikacji gatunków drewna
2. Analiza wyników przeprowadzonych badań.
3. Wykonanie zaleceń programu prac konserwatorskich z uwzględnieniem :
 - oczyszczenia,
 - wzmocnienia strukturalnego,
 - odtworzenia formy rzeźbiarskiej oraz uzupełnienia brakujących elementów, zabezpieczenia przed atakiem mikroorganizmów.
4. Wykonanie rysunków odtworzeniowych w skali 1:1.

Konserwacja i renowacja oraz częściowa wymiana stolarki drzwiowej.

Wykonanie nowego skrzydła stolarki drzwiowej na podstawie istniejącego wzoru w analogicznym wejściu do zakrystii z drugiej strony kościoła.

Element wtórnych drzwi nie przedstawia żadnej wartości historycznej, może więc zostać wymieniony dla potrzeb projektu. Kolorystykę opracować wg badań stratygraficznych snycerki istniejącego analogicznego skrzydła drzwiowego w obrębie kościoła.

Mocowanie skrzydeł w istniejących otworach drzwiowych i okiennych muru ceglanego.

W miejscach gdzie dojdzie do uszkodzeń fragmentów muru otworu drzwiowego bądź okiennego , będzie konieczne będzie uzupełnienie ubytków oraz przemurowania w ceglach. W tym celu należy wykonać po uprzednim wzmocnieniu środkiem chemicznym opartym na estrachu kwasu krzemowego (KSE) o wysokim stopniu wytrącania żelu (zawartość substancji czynnej: ok. 85%; gęstość przy 20 st. C – 1,0 g/cm³, kolor przezroczysty do lekko mętnego) - spoinowanie muru –

zastosować materiał o składzie i własnościach fizycznych i estetycznych tzn. o wysokiej nasiąkliwości i porowatości, spełniających wymogi konserwatorskie. opracowanie scalenia estetycznego powierzchni muru przy użyciu cegły historycznej.

UWAGA: Wszelkie prace konserwatorskie powinny być poprzedzone oceną konstrukcyjną *in situ* podczas prac demontażowych w zakresie mocowania okien i drzwi – sprawdzenie stabilności osadzenia ościeży, kotew i stanu otworów okiennych (w miejscach nadproży i ścian konstrukcyjnych).

Ogólny opis budynku

Budynek zabytkowego kościoła parafialnego powstał w latach 1861- 1864.

09 października 1997 roku decyzją Wojewody Piłskiego obiekt został wpisany do Rejestru Zabytków pod nr A-795

Budynek na rzucie dziesięcioboku, zbliżonego do owalu, zbudowany z cegły ceramicznej, na fundamencie z ciosów granitowych.

W nawie strop drewniany, podwieszany do krokwi o wykończeniu łuku Tudora, części boczne wzdłuż ścian nawy obniżone z ozdobnie zakończonymi końcówkami belek. W „obejściu” prezbiterium strop płaski, belkowy z podsufitką. W prezbiterium sklepienie murowane krzyżowo-żebrowe 6-polowe, oparte na wspornikach. W kaplicach w transepcie sklepienie krzyżowo-żebrowe, 4-polowe oparte na wspornikach. Pod wieżą i w krypcie sklepienie krzyżowe.

Wieżba dachowa drewniana wieszarowa z kleszczami. W wieży krokwie oparte na królu. Pokrycie dachowe dachówkowe z dachówki karpiówki w kolorze grafitowym. Na wieży i sterczynach blacha.

Budynek kościoła posiada następujące pomieszczenia - kruchta, prezbiterium, nawa główna, zakrystia, balkon – chór, wiatrołap, krypta.

Stan budynku kościoła jest dobry. Wykonano prace remontowe w obrębie połaci dachu i ścian ceglanych obiektu.

Pilnych prac remontowych wymaga zabytkowy ceglany ażurowy płot wokół kościoła umiejscowiony na krawędzi wzniesienia i skarpy na której stoi kościół. Stan ogrodzenia jest miejscami awaryjny. Niekonserwowane detale architektoniczne: kształtki, gzymsy, okapniki ceramiczne straciły swoją szczelność w miejscach styku i nie stanowią zabezpieczenia przed wnikałą wodą deszczową, co spowodowało postępującą destrukcję struktury ceglanej ogrodzenia. Wapienna spoina uległa destrukcji. Miejsca współcześnie remontowane i odtworzone z klinkieru – okazały się wykonane wadliwie i są w stanie destrukcyjnym nadającym się wyłącznie do rozbiórki i ponownego odtworzenia.

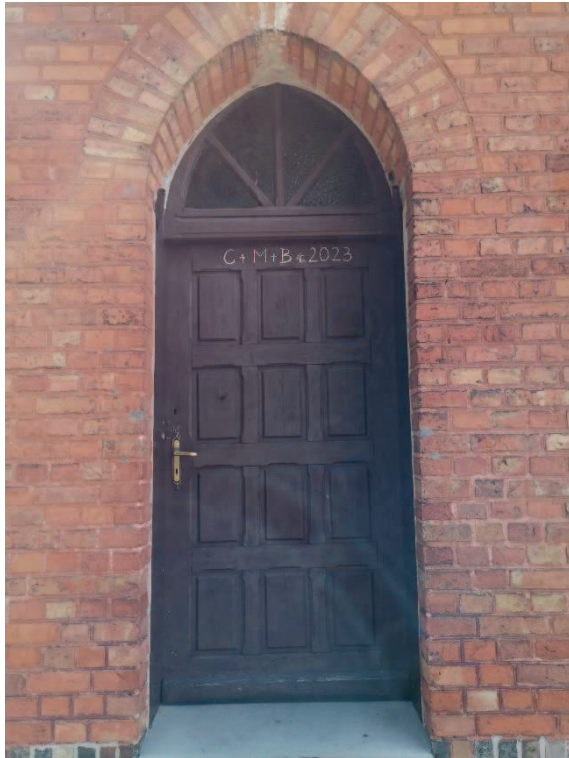
Należy przewidzieć w najbliższym czasie prace remontowo – naprawcze z uwzględnieniem wzmocnienia skarpy oraz robót związanych z prawidłowym odtworzeniem uszkodzonych partii przęseł ogrodzenia.

Budynek zabytkowego kościoła parafialnego p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Grylewie podlegający robotom budowlanym w ramach planowanych obecnie prac, konserwatorskich i restauratorskich i odtworzeniowych zakłada :

- renowacja i uzupełnienie zdegradowanych elementów drewnianych żaluzji na wieży kościoła z wiernym odtworzeniem brakujących i uszkodzonych dekoracji snycerskich oraz utrzymaniem wyglądu i sposobu montażu w ościeżnicy
- renowację istniejącej oraz wymiana zniszczonych części stolarki drzwiowej zewnętrznej
- wymianę wtórnych drzwi wejściowych na wzór istniejącego skrzydła na zakrystię, analogicznie.
- wykonanie odtworzeniowe drzwi dwuskrzydłowych do krypty na podstawie projektu drzwi wg wzoru zachowanych materiałów archiwalnych (zdjęcia) z użyciem oryginalnych elementów ślusarki: okuć, zawiasów, trzpieni w miejscu wtórnych drzwi prowadzących do krypty na tyłach kościoła.

Prace powinny zostać tak zaplanowane i przeprowadzone, aby były jak najmniej uciążliwe dla użytkowników. Dotychczasowa sakralna funkcja obiektu pozostanie utrzymana bez zmian i zakłóceń.

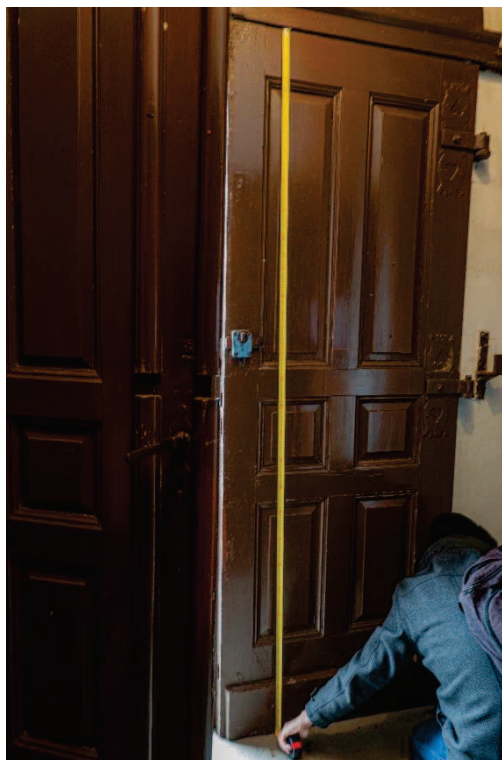
B. CZĘŚĆ FOTOGRAFICZNA

↑Fot. Powyżej: Drzwi do zakrystii ozn. Dz 2 – wtórne do demontażu w całości wraz z naświetlem.

↓Fot. Poniżej: Drzwi do zakrystii ozn. Dz 4 – oryginalne do odtworzenia i wstawienia w otwór powyżej w miejscu wtórnego skrzydła – pomiar otworu wykonać na miejscu, sposób montażu odtworzyć w zgodności do istniejącego przykładu na fot. wyżej

↑Fot. Powyżej: Drzwi główne do kościoła ozn, Dz 1– do renowacji; po prawej widok na skrzydło od środka.

↓Fot. Poniżej: Drugie wewnętrzne drzwi z witrażowym naświetlem prowadzące do kościoła oraz z prawej płycina nad skrzydłem drzwi zewnętrznych .

↑Fot. Powyżej: Detale drzwi głównych ozn. Dz 1 - do kościoła – do renowacji

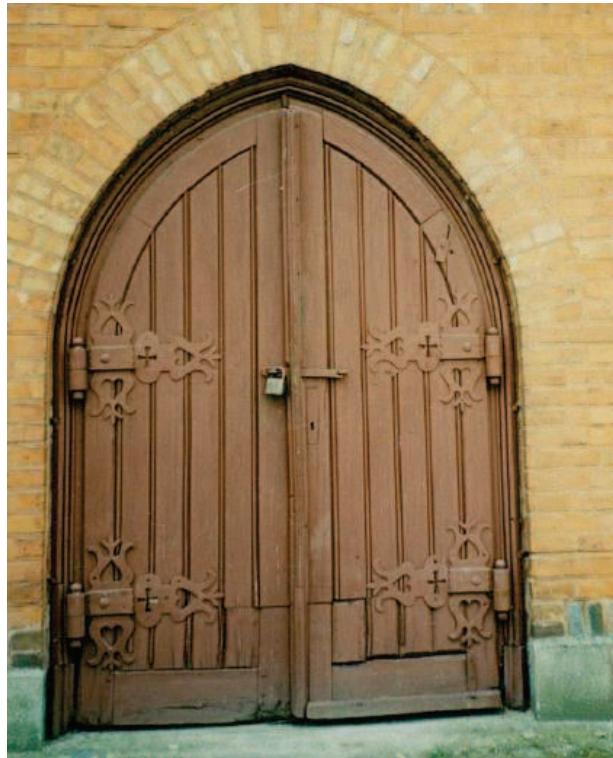
↓Fot. Poniżej: Detale drzwi głównych ozn. Dz 1 - do kościoła – do renowacji

↑Fot. Powyżej: Detale drzwi głównych do kościoła ozn. Dz 1 – do renowacji
 ↓Fot. Poniżej: Detale drzwi głównych do kościoła ozn. Dz 1 – do renowacji

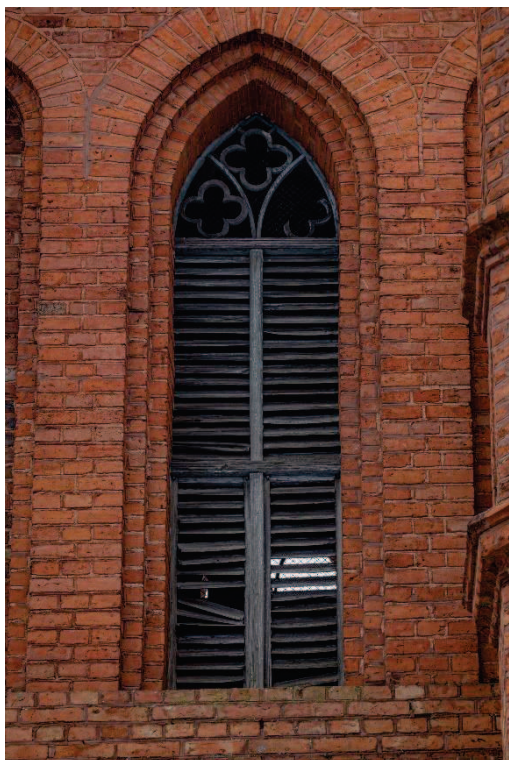

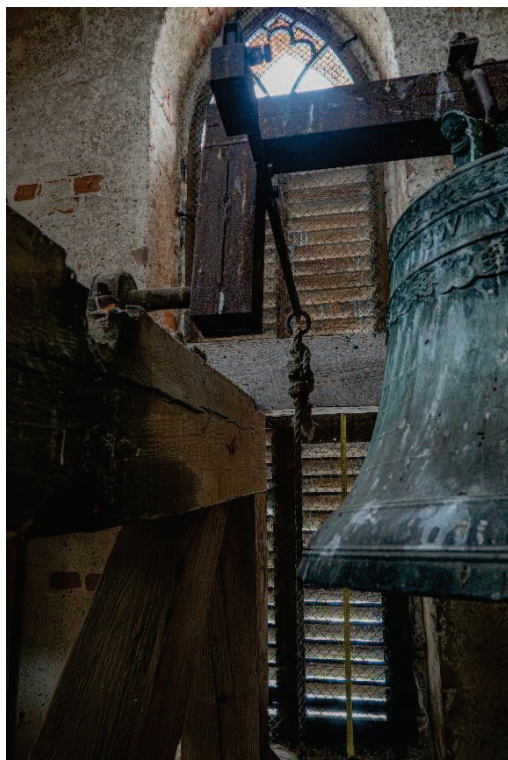
↑Fot. Powyżej: drzwi do krypty ozn. Dz 2 – po lewej istniejące(wtórne), po prawej historyczne (wzór do odtworzenia)

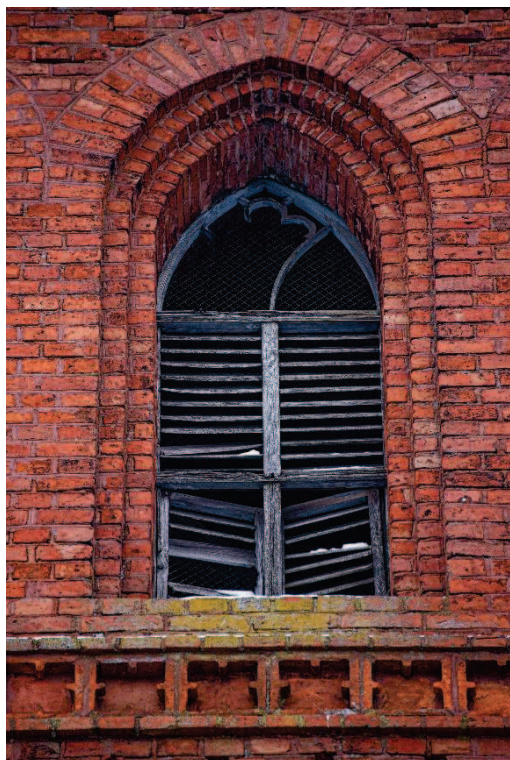
↓Fot. Poniżej: Widok od wnętrza – zawiasy i ozdobne okucia do zachowania przy odtwarzaniu skrzydeł drzwi

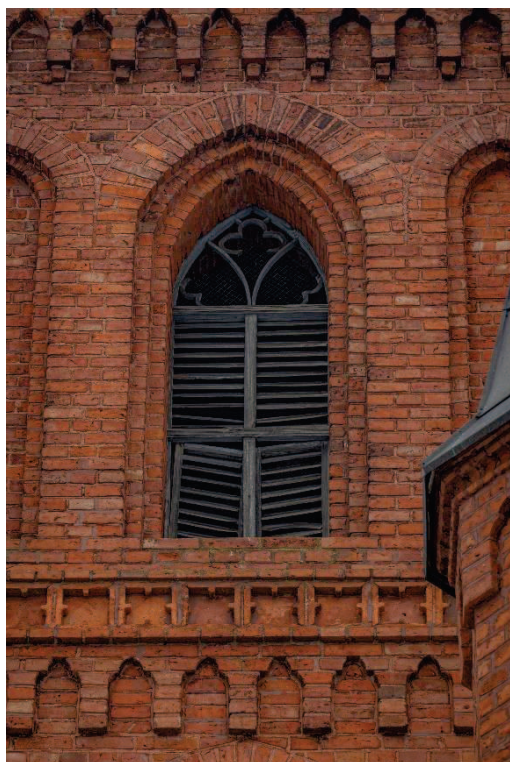
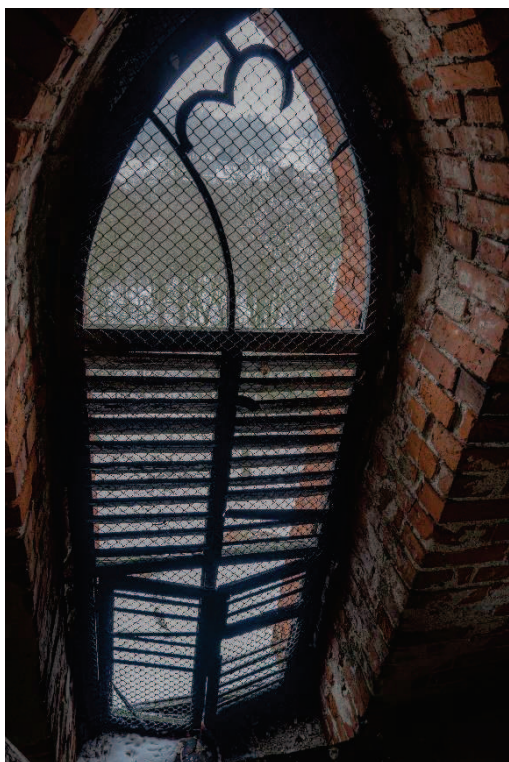
↑ Fot. Powyżej stan zachowania : żaluzja typ Z-1 – do renowacji
 ↓ Fot. Poniżej: widok od środka

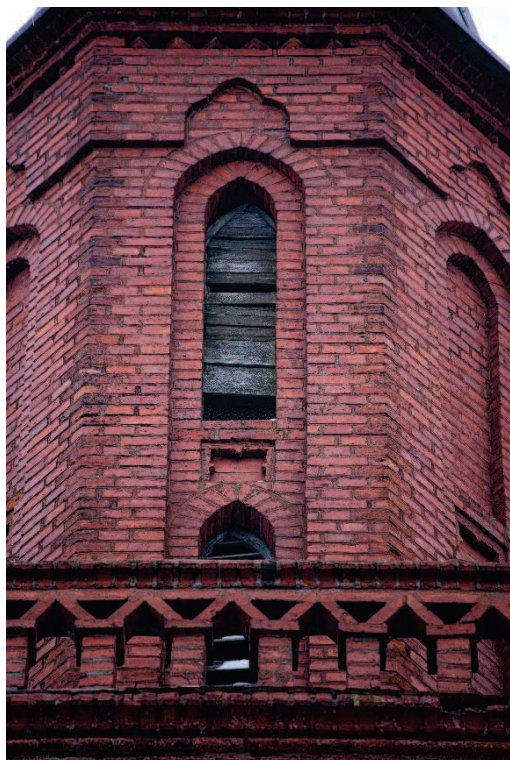
↑Fot. Powyżej stan zachowania : żaluzja typ Z-2 – do renowacji

↓Fot. Poniżej: widok od środka

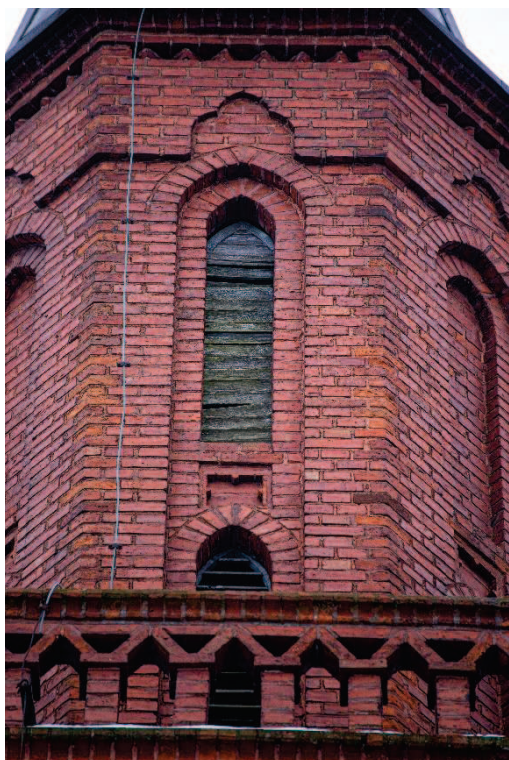

↓Fot. Poniżej: widok od środka i detale żaluzji typu – Z-2

↑Fot. Powyżej stan zachowania : żaluzja typ Z-3 i Z-4 – do renowacji
 ↓Fot. Poniżej: stan zachowania: żaluzja typ Z-3 i Z-4 – do renowacji

↑Fot. Powyżej stan zachowania : żaluzja typ Z-3 i Z-4 – widok od środka

C. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKICH

Ogólny opis budynku w stanie istniejącym

Budynek zabytkowego kościoła parafialnego powstał w latach 1861- 1864.

09 października 1997 roku decyzją Wojewody Piłskiego obiekt został wpisany do Rejestru Zabytków pod nr A-795

Kościół na rzucie krzyża łacińskiego 1-nawowy z wieżą od rontu i trójbocznie zamkniętym prezbiterium, w całości ceglany, z oknami zamkniętymi ostrołukowo z kolorowym oszkleniem; 8-bocznymi wieżyczkami-sterczynami, zakończonymi ostrosłupowymi hełmami wyprowadzonymi ponad linie dachu w narożnikach budynku. Od frontu trzykondygnacyjna wieża z fryzami arkadowymi, ostatnia jej kondygnacja nakryta wysokim hełmem wieżowym. We wnętrzu drewniany pułap podwieszony do krokwi. Przy prezbiterium loża kolatorska. Wyposażenia neogotyckie z czasów budowy kościoła. Świątynia zaprojektowana przez lokalnego architekta Wiktora Stabrowskiego z Kcyni to interesujący przykład neogotyckiej architektury sakralnej obowiązującej w tym czasie na terenie Wielkiego Księstwa Poznańskiego.

Wieża kościoła na wysokości każdej kondygnacji z każdej strony jest zaopatrzona w otwór okienny wypełniony stolarką z ażurowymi listewkami mocowanymi pod kątem które tworzą żaluzje. Otwory pełnią funkcję wentylacji wieży. Część otworów wypełniona jest na całej swej wysokości listewkami a część w dolnej kwaterze a górna wypełniona jest kwiatowym motywem czteroliścia w trzech polach.

Przy bliższym zapoznaniu się z obiektem, można dostrzec miejscowy proces dezintegracji materii historycznej, zabytkowej. W zakresie zmian historycznych stwierdza się np. niezgodne z pierwotnym wykonanie skrzydeł drzwi do zakrystii oraz do krypty, które będą przedmiotem projektu odtworzeniowego. Można też domniemywać iż drzwi wejściowe – główne do kościoła również zostały wtórnie przerobione – w miejscu pełnej blendy mógł znajdować się witraż wzorem z istniejącego we wnętrzu wzoru nad skrzydłem prowadzącym do wnętrza kościoła – na etapie obecnych prac nie przewiduje się odtworzenia witrażowego naświetla drzwi głównych do kościoła. Ostateczne decyzje w kluczowych sprawach w zakresie postępowania i oceny stanu poszczególnych elementów podlegających renowacji czy wymianie zostanie każdorazowo podjęta komisyjnie po dokonaniu demontażu skrzydeł drzwiowych czy żaluzji i wykonaniu szczegółowych oględzin przez dyplomowanych konserwatorów.

Założenia zakresu prac na podstawie stanu zachowania:

Planowane prace konserwatorskie obejmą konserwację techniczną i estetyczną stolarki – drzwi wejściowych głównych i bocznych oraz okna żaluzjowe w wieży kościoła.

Stolarka drzwiowa oznaczenia

Dz – 1 drzwi wejściowe główne do kościoła z nadświetleniem ostrołukowym : renowacja, konserwacja, uzupełnienie elementów zdegradowanych

Dz – 2 drzwi do krypty(wtórne) do wykonania wg projektu na podstawie zachowanych materiałów fotograficznych z zastosowaniem oryginalnych elementów ślusarki

Dz – 3 drzwi do zakrystii (wtórne) z naświetlem z lewej strony do wykonania wg projektu na podstawie istniejącego wzoru drzwi do zakrystii z prawej strony wraz z naświetlem

Dz – 4 drzwi do zakrystii z naświetlem z prawej strony: renowacja, konserwacja, uzupełnienie elementów zdegradowanych

Stolarka okienna oznaczenia

Z -1 żaluzje okienne na I kondygnacji wieży kościoła

Z-2 żaluzje okienne na II kondygnacji wieży kościoła

Z-3 żaluzje okienne na III kondygnacji wieży kościoła

Z-4 żaluzje okienne na IV kondygnacji wieży kościoła

Stolarka drzwiowa opis i stan zachowania.

Dz- 1

Dwuskrzydłowe drzwi ramowo-płycinowe z ostrołukowym, drewnianym nadświetleniem trójkwadratowym z motywem czworoliści. Posiadają wpuszczany zamek i żeliwną klamkę. Zamontowane są na krzyżowych zawiasach z listwą przymykową w formie półwałka z prostą głowiczką.

Stan zachowania jest dość zły, czego przyczyną było zarówno wieloletnie użytkowanie jak i niekorzystne warunki atmosferyczne. Czynniki takie jak wahania temperatury i wilgotności spowodowały częściowe wypaczenie się elementów, poszerzenie rozeschniętych szczelin technicznych i połączeń ciesielskich oraz pęknięcia wywołane nadmiernym skurczem drewna. Występują ponad to ubytki w strukturze drewna oraz znaczna degradacja spowodowana podciąganiem wilgoci na styku z posadzką oraz na skutek odbijania od podłoża opadów atmosferycznych w strefie dolnej partii skrzydła drzwi, progu i ościeżnicy. Farba olejna w tej partii jest mocno złuszczone i odpada. Stolarka była kilkakrotnie przemalowywana na kolor brązowy i to zarówno elementy drewniane jak i metalowe (okucia, nity, zawiasy , rygle). Okucia w większości

przypadków zachowały się pierwotne. Na metalowych częściach widoczne są ślady korozji. Faktyczna ocena stanu drewna i metalowych elementów będzie możliwa dopiero po usunięciu nawarstwień podczas prac na warsztacie. Trzeba wyraźnie podkreślić że zniszczenia i dalsze zaniechanie renowacji nie tylko narażają stolarkę na pogłębienie zniszczeń i pomniejszenie walorów estetycznych i użytkowych ale także wpływają na bezpowrotną utratę wartości zabytkowych całego obiektu.

Płycina nadślemienia jest wykonana z drewna spójnego ze skrzydłem drzwiowym , w stanie zbliżonym do pozostałych elementów drzwi. Od wewnątrz widoczne jest poziome deskowanie spięte dla zachowania sztywności listwą na całej wysokości płyciny. Zgodnie z sugestią WWKZ istnieje domniemanie, że nadślemię było pierwotnie wykonane jako witraż – tak jak to można zobaczyć nad dwuskrzydłowymi drzwiami prowadzącymi z kruchty do nawy kościoła – patrz zdjęcie w dokumentacji fotograficznej. Ostateczna decyzja w kwestii odtworzenia bądź pozostawienia stanu zastanego w gestii komisji z udziałem przedstawiciela WWKZ po dokonaniu szczegółowych oględzin i badań warsztatowych przez dyplomowanego konserwatora.

Dz - 2

Drzwi do krypty - wtórne: dwuskrzydłowe, zamknięte łagodnym ostrołukiem . Skrzydła składają się z pionowych desek zbitych na wpust i pióro. Gwoździe te przebijają na wylot grubość drzwi, a ich końcówki zagięte są na odwrocie – wewnętrznej stronie drzwi. Skrzydło jest od strony wewnętrznej zabezpieczone przed obwisaniem, stalowym płaskownikiem na całej szerokości skrzydła. Nie zastosowano ramy ani listwy przymykowej. Ościeżnica występująca w węgarce ceglanego muru prawdopodobnie jest oryginalna.

Skrzydła zamontowane są na zawiasach za pomocą żeliwnych, zamontowanych nitami do płaszczyzny drzwi – na całą ich szerokość – okuć, nasadzanych na zamontowane w murze zawiasy. Ślusarka użyta do wykonania wtórnych drzwi jest oryginalna – należy ją w całości wykorzystać do wykonania rekonstruowanych drzwi na podstawie załączonego projektu. Skrzydła drzwiowe, bezwartościowe – do utylizacji.

Dz – 3 i 4

Obie pary drzwi do zakrystii, boczne prawe i lewe są jednoskrzydłowe z ostrołukowym naświetleniem, zamontowane na zawiasach czopowych.

Skrzydło **Dz-3** to drzwi wtórne jednoskrzydłowe ramowo – płycinowe z trójpółowym układem w dwóch rzędach. Rama skrzydła bez ozdób i ryflowań , jedynie skośna faza w kierunku lustra płyciny.

Lustra płycin nieco sfazowane od krawędzi ramy bez nakładek. Naświetle z szybą ale o uproszczonym rysunku szprosów z podziałem na 4 kwatery podzielonych promieniście od środka osi drzwi.

Bezwartościowe – do utylizacji.

Dz- 4 drzwi jednoskrzydłowe ramowo – płycinowe z trójpółowym układem w dwóch rzędach. Rama skrzydła bez ozdób i ryflowań , jedynie skośna faza w kierunku lustra płyciny. Lustra płycin nieco sfazowane od krawędzi ramy z nakładką stylizowaną na motyw roślinny centralnie ozdobiony kolejną nakładką w formie czteroliścia. Obie nakładki płaskie bez faz na krawędziach. Naświetle z łagodnym ostrołukiem , przeszklone z podziałem łukowymi szprosami rozchodzącymi się od środka osi skrzydła dzieląc naświetle na trzy kwatery. Szprosy proste, płaskie, bez ryflowań.

Stan zachowania jak w przypadku Dz-1. Ponadto drzwi nie otwierają się z powodu spęczenia od wody opadowej. Od strony wewnętrznej skrzydło zostało zabezpieczone przed włamaniem dodatkową nakładką z desek nabitych na ramę drzwi zamykaną kłódką i rygłem – elementy wtórne do demontażu.

Stolarka okienna opis i stan zachowania Z-1, Z-2, Z-3, Z-4

Żaluzje w wieży kościelnej to ramy okienne wypełnione listkami drewnianych żaluzji w czterech wariantach wykonania. Licząc od najniższej kondygnacji I wieży mamy typ **Z-1** . Okno podzielone żłobionymi ślemionami na trzy kwatery; wieńcząca z ostrołukiem wypełnionym czteroliściami w trzech kwaterach; środkowa i dolna podzielona słupkiem wypełnione listkami żaluzji pod kątem 45 stopni; dolna otwieralna, środkowa nieotwieralna. Typ **Z-2** jest nieco niższym wariantem **Z-1**. Pozostałe typy to **Z-3** i **Z-4** charakteryzujące się ramą z ostrołukowym zakończeniem wypełnioną na całej wysokości listkami żaluzji z tym, że **Z-3** jest wyższa od **Z-4**. Typy **3** i **4** są nieotwieralne. Listki żaluzji są zamocowane na stałe, bez możliwości zmiany kąta ustawienia. Każda z żaluzji jest dodatkowo zabezpieczona siatką stalową nabijana bezpośrednio do ramy okna – zabezpieczenie wtórne przed ptakami.

Stan techniczny stolarki jest dość zły i kwalifikuje ją do prac na warsztacie w dużej mierze polegającej na wymianie uszkodzonych bądź brakujących elementów. Skrzydła okien żaluzji są wypaczone i zwichrowane, co utrudnia lub uniemożliwia otwieranie. W wielu miejscach widoczne są wady drewna i braki elementów stabilizujących konstrukcję oraz braki w wypełnieniu. Powierzchnie wszystkich elementów były cały czas narażone na kontakt ze środowiskiem zewnętrznym są zniszczone głównie w wyniku wadliwych technologicznie metod konserwacji lub wręcz jej braku. Stan zachowania pozwala jednak na podjęcie próby konserwacji wraz z uzupełnieniem elementów brakujących. W przypadku stwierdzenia , że stan uniemożliwia renowację dopuszcza się wykonanie kopii elementu

zdegradowanego po zwołaniu komisji składającej się z przedstawiciela WWKZ. Złącza stolarskie osłabiły się, widoczne są szczeliny i rozszczelnienia na łączeniach. Drewno jest zszarzałe i wyjąłowione. Poszczególne elementy skrzydła nie tworzą już jednej płaszczyzny – część listków jest odspojona jednostronnie, inne są wyłamane. W przypadku kiedy niektóre z okuć są niesprawne, skrzydło interwencyjnie jest przybite do ramy aby uniemożliwić jego wypadnięcie. Drewno jest częściowo zbutwiałe i rozwarstwione. Zarówno ościeżnice jak i skrzydła uległy odkształceniom i straciły pierwotne właściwości konstrukcyjne – każdy egzemplarz podczas prac na warsztacie należy traktować indywidualnie.

Wytyczne:

Stolarka drzwiowa.

Wszelkie działania poprzedzić powinny badania stratygraficzne mające na celu reliktyw warstwy malarskiej w celu ustalenia pierwotnej kolorystyki drzwi; możliwe jest też, że pierwotnie drzwi nie były malowane. To samo dotyczy się postępowania z oknami żaluzjowymi na wieży kościoła.

Zakłada się usunięcie wszystkich wtórnych nawarstwień, w formie przemalowań olejnych oraz wadliwych uzupełnień ubytków. Nawarstwienia powinny być usunięte w sposób mechaniczny i chemiczny – za pomocą odpowiednich preparatów do usuwania powłok olejnych. Należy przewidzieć impregnację drewna (całościową lub fragmentaryczną – w zależności od stanu drewna) w roztworze paraloidu B72 w ksylenie metodą powlekania; równocześnie powinna być wykonana profilaktyczna dezynsekcja i dezynfekcja zapobiegająca ewentualnemu rozwojowi owadów i drobnoustrojów.

Po wykonaniu impregnacji elementy stolarki muszą pozostać w celu odparowania rozpuszczalnika w warunkach tzw. opóźnionego parowania.

Kolejnym etapem będzie naprawa zniszczonych połączeń stolarskich oraz uzupełnienie większych ubytków drewna poprzez wykonanie wstawek z drewna odpowiedniego gatunku zgodnego z oryginałem (nieodżywiczona sosna bądź modrzew). Mniejsze ubytki mechaniczne powierzchni drewna można uzupełnić kitem trocinowym do drewna lub żywicą epoksydową dwuskładnikową. Zakłada się zabezpieczenie ewentualnej pozostałości oryginalnej warstwy malarskiej warstwą szelaku rozpuszczonego w alkoholu etylowym, a następnie wyrównanie powierzchni drewna odpowiedniej grubości warstwą gruntu. Po wyszlifowaniu warstwy gruntu należy zabezpieczyć powierzchnię roztworem szelaku w alkoholu etylowym (ok 7%), a następnie pomalować na kolor zgodny z pierwotnym – wynikającym z badań stratygraficznych. W przypadku decyzji o pozostawieniu drzwi w

stanie surowym, wszystkie uzupełnienia należy scalić kolorystycznie, a powierzchnię drewna zabezpieczyć odpowiednim lakierem/lakierobejcą.

Elementy okuć i inne metalowe części po oczyszczeniu z nawarstwień metodami chemicznymi należy zabezpieczyć przed rdzewieniem. Powierzchnię powlec należy odpowiednim podkładem przeciwkorozyjnym oraz farbą antykorozyjną do metalu. Oczywiście naprawom poddać należy mechanizm ślusarski zamka ewentualnie uzupełnić ubytki.

Uwaga:

Do rozważenia opcjonalnego jest kwestia zabezpieczenia dolnej partii skrzydeł drzwiowych blachą miedzianą, bądź stalową zabezpieczającą przed podciąganiem wody i odpryskami od podłoża opadów atmosferycznych. Pas blachy miałby obejmować od dołu dolny pas skrzydła drzwi w części obejmującej listwę przypodłogową na całej wysokości i szerokości skrzydła (w formie litery U). Ostateczna decyzja będzie podjęta przez komisję konserwatorską po zaprezentowaniu próbki zabezpieczenia na warsztacie. Historycznie drzwi nie były zabezpieczane w ten sposób i rozwiązanie to jest elementem niezgodnym z zabytkowym charakterem obiektu.

Stolarka okienna.

Wszelkie działania poprzedzić powinny badania stratygraficzne mające na celu reliktyw ewentualnej warstwy malarskiej w celu ustalenia pierwotnej kolorystyki drzwi; możliwe jest też, że pierwotnie okna były malowane, obecny stan nie pozwala na jednoznaczne stwierdzenie.

Zakłada się usunięcie wszystkich wtórnych nawarstwień, biologicznych – ptasie odchody, oraz wadliwych uzupełnień ubytków. Nawarstwienia powinny być usunięte w sposób mechaniczny i chemiczny – za pomocą odpowiednich preparatów do usuwania zabrudzeń biologicznych. Należy przewidzieć impregnację drewna (całościową lub fragmentaryczną – w zależności od stanu drewna) w roztworze paraloidu B72 w ksylenie metodą powlekania; równocześnie powinna być wykonana profilaktyczna dezynsekcja i dezynfekcja zapobiegająca ewentualnemu rozwojowi owadów i drobnoustrojów.

Po wykonaniu impregnacji elementy stolarki muszą pozostać w celu odparowania rozpuszczalnika w warunkach tzw. opóźnionego parowania.

Kolejnym etapem będzie naprawa zniszczonych połączeń stolarskich oraz uzupełnienie większych ubytków drewna poprzez wykonanie wstawek z drewna odpowiedniego gatunku zgodnego z oryginałem (nieodżywiczona sosna bądź modrzew). Mniejsze ubytki mechaniczne powierzchni drewna można uzupełnić kitem trocinowym do drewna lub żywicą epoksydową dwuskładnikową. Zakłada się zabezpieczenie ewentualnej pozostałości oryginalnej warstwy malarskiej warstwą szelaku

rozpuszczonego w alkoholu etylowym, a następnie wyrównanie powierzchni drewna odpowiedniej grubości warstwą gruntu. Po wyszlifowaniu warstwy gruntu należy zabezpieczyć powierzchnię roztworem szelaku w alkoholu etylowym (ok 7%), a następnie pomalować na kolor zgodny z pierwotnym – wynikającym z badań stratygraficznych. W przypadku decyzji o pozostawieniu okien w stanie surowym, wszystkie uzupełnienia należy scalić kolorystycznie, a powierzchnię drewna zabezpieczyć odpowiednim lakierem/lakierobejcą.

Elementy okuć i inne metalowe części, np.: haczyki zamykające skrzydła, elementy mocujące do muru ceglanego, po oczyszczeniu z nawarstwień metodami chemicznymi należy zabezpieczyć przed rdzewieniem. Powierzchnię powlec należy odpowiednim podkładem przeciwkorozyjnym oraz farbą antykorozyjną do metalu.

Kolejność prac konserwatorskich:

renowacja, konserwacja i uzupełnianie ubytków Dz-1, Dz-4

1. Demontaż skrzydeł drzwiowych.
2. Elementy metalowe montowane na stałe do muru , nie podlegają demontażowi, należy je konserwować „*in situ*”.
3. Wykonać rysunki inwentaryzacyjne demontowanych elementów wraz z dokumentacją fotograficzną detali i sposobu montażu poszczególnych elementów składowych.
4. Każdy etap przebiegu prac przygotowawczych i konserwatorskich należy udokumentować fotograficznie i protokolarnie – prowadząc dziennik prac.
5. Oczyszczenie elementów drewnianych i metalowych z wtórnych nawarstwień olejnych metodą mechaniczną z zastosowaniem preparatów chemicznych do usuwania powłok malarskich (np. Scansol, Remosol AM, Profit, Alkutex Abbeier firmy Remmers). Należy też bezwzględnie rozeznaczyć występowanie relików pierwotnej warstwy malarskiej.
6. Zdemontowane elementy zabezpieczyć przed zniszczeniem w transporcie. Następnie oczyścić metodą ręczną dobraną indywidualnie z uwagi na stan stolarki.
7. Przeprowadzenie dezynfekcji i dezynsekcji drewna preparatem Permenhrin lub Antox B, (lub dezynfekcja w trakcie impregnacji – patrz niżej).
8. Przeprowadzić impregnację całościową lub miejscową drewna (Paraloid B 72 w toulencie (ok 10%) . W przypadku przeprowadzania impregnacji roztworem paraloidu całych skrzydeł zabieg dezynfekcji wykonać jednocześnie przez dodatek 5% roztworu parachlorometakrezolu w alkoholu metylowym.
9. Sklejenie pęknięć, wzmocnienie połączeń technicznych, naprawy stolarskie drzwi.

10. Usunięcie wadliwych napraw i flekowanie ubytków drewnem tego samego gatunku (sosna nieodżywiczana lub modrzew)
11. Uzupełnienie brakujących elementów wykonanych na wzór istniejących elementów z drewna tego samego gatunku (sosna nieodżywiczana lub modrzew)
12. Wykonanie drobnych uzupełnień kitem trocinowym lub żywica epoksydową dwuskładnikową Araldit HV lub Axson S.C. 258

W przypadku odnalezienia reliktyw malatury w obrębie drzwi należy zabezpieczyć oryginalne fragmenty warstwy malarskiej roztworem szelaku.

13. W przypadku zasadności gruntowania – np. konieczność wyrównania powierzchni, należy użyć gruntu syntetycznego poprzez szpachlowanie a następnie po wyszlifowaniu warstwy gruntu należy zabezpieczyć ją roztworem szelaku w alkoholu etylowym (ok7%). Malowanie w nawiązaniu do pierwotnej kolorystyki lub sposobu dekoracji stolarki – wyłącznie na podstawie udokumentowanego badania stratygraficznego. Zaleca się zastosowanie farby dedykowanej do drewna zabytkowego o dużej odporności na warunki atmosferyczne.

W przypadku odsłoniętej struktury naturalnego drewna

14. Scałić kolorystycznie fleki i uzupełnienia za pomocą bejcy wodnej.
15. Zabezpieczyć powierzchnię lakierem lub werniksem np. HK – Lasur firmy Remmers (bezbarwnym lub w kolorze ciemnego naturalnego drewna)
16. W trakcie prac konserwatorskich należy rozważyć zabezpieczenie elementów drewnianych lakierem pęczniejącym trudno zapalnym (zabezpieczenie ppoż.)
17. Oczyszczyć elementy metalowe mechanicznie (piaskowanie) i chemicznie z powłok malarskich (preparat Scansol) , nalotów i patyny oraz rdzy.
18. W przypadkach dużych porażań rdzą zastosować preparat do odrdzewiania – Cortanin F.
19. Odtworzyć brakujące elementy metalowe, uzupełnić i naprawić mechanizmy zamków z użyciem zachowanych lub podobnych historycznych z odzysku wzorowanych na pierwotnych.
20. Zabezpieczyć okucia, zawiasy i inne elementy metalowe podkładem antykorozyjnym. Należy sprawdzić czy zawiasy nie wymagają pionizacji lub ponownego kotwienia w murze.
21. Przeprowadzić patynowanie lub malowanie metalowych na ciemno farbą poliwinylową np. Lowigraf lub Eddie Schmied .

22. Opcjonalnie możliwy jest montaż blachy zabezpieczającej przed podciąganiem wody opadowej na skrzydła drzwiowe w dolnym pasie na całej jego szerokości w formie litery U. Blacha miedziana lub stalowa ocynkowana mocowana do wysokości listwy przypodłogowej. Ostateczna decyzja w gestii WWKZ
23. Montaż skrzydeł drzwiowych, nadświetlenia i przeszklonych naświetli w pierwotnych miejscach.

Kolejność prac konserwatorskich:

renowacja, konserwacja i uzupełnianie ubytków żaluzji typ: Z-1, Z-2, Z-3, Z-4

1. Demontaż skrzydeł żaluzji.
2. Elementy metalowe montowane na stałe do muru , nie podlegają demontażowi, należy je konserwować „*in situ*”.
3. Wykonać rysunki inwentaryzacyjne żaluzji okiennych wraz z dokumentacją fotograficzną detali i sposobu montażu poszczególnych elementów składowych.
4. Każdy etap przebiegu prac przygotowawczych i konserwatorskich należy udokumentować fotograficznie i protokolarnie – prowadząc dziennik prac.
5. Oczyszczenie elementów drewnianych i metalowych z wtórnych nawarstwień m.in. olejnych metodą mechaniczną z zastosowaniem preparatów chemicznych do usuwania powłok malarskich (np. Scansol, Remosol AM, Profit, Alkutex Abbeier firmy Remmers). Należy też bezwzględnie rozeznaczyć występowanie relików pierwotnej warstwy malarskiej.
6. Stolarkę okienną wieży wraz z żaluzjami należy zdemontować i zabezpieczyć przed zniszczeniem w transporcie. Następnie oczyścić metodą ręczną dobraną indywidualnie z uwagi na stan stolarki.
7. Przeprowadzenie dezynfekcji i dezynsekcji drewna preparatem Permenhrin lub Antox B, (lub dezynfekcja w trakcie impregnacji – patrz niżej).
8. Przeprowadzić impregnację całościową lub miejscową drewna (Paraloid B 72 w toluenie (ok 10%) . W przypadku przeprowadzania impregnacji roztworem paraloidu całych skrzydeł zabieg dezynfekcji wykonać jednocześnie przez dodatek 5% roztworu parachlorometakrezolu w alkoholu metylowym.
9. Sklejenie pęknięć, wzmocnienie połączeń technicznych, naprawy stolarskie.
10. Usunięcie wadliwych napraw i flekowanie ubytków drewnem tego samego gatunku (sosna nieodżywiczana lub modrzew)
11. Uzupełnienie brakujących elementów wykonanych na wzór istniejących elementów z drewna tego samego gatunku (sosna nieodżywiczana lub modrzew)

12. Wykonanie drobnych uzupełnień kitem trocinowym lub żywica epoksydową dwuskładnikową Araldit HV lub Axson S.C. 258

W przypadku odnalezienia reliktyw malatury w obrębie żaluzji należy zabezpieczyć oryginalne fragmenty warstwy malarskiej roztworem szelaku.

13. W przypadku zasadności gruntowania – np. konieczność wyrównania powierzchni, należy użyć gruntu syntetycznego poprzez szpachlowanie a następnie po wyszlifowaniu warstwy gruntu należy zabezpieczyć ją roztworem szelaku w alkoholu etylowym (ok7%). Malowanie w nawiązaniu do pierwotnej kolorystyki lub sposobu dekoracji stolarki – wyłącznie na podstawie udokumentowanego badania stratygraficznego. Zaleca się zastosowanie farby dedykowanej do drewna zabytkowego o dużej odporności na warunki atmosferyczne.

W przypadku odsłoniętej struktury naturalnego drewna

14. Scałić kolorystycznie fleki i uzupełnienia za pomocą bejcy wodnej.
15. Zabezpieczyć powierzchnię lakierem lub werniksem np. HK – Lasur firmy Remmers (bezbardwym lub w kolorze ciemnego naturalnego drewna)
16. W trakcie prac konserwatorskich należy rozważyć zabezpieczenie elementów drewnianych lakierem pęczniejącym trudno zapalnym (zabezpieczenie ppoż.)
17. Oczyszczyć elementy metalowe mechanicznie (piaskowanie) i chemicznie z powłok malarskich (preparat Scansol) , nalotów i patyny oraz rdzy.
18. W przypadkach dużych porażań rdzą zastosować preparat do odrdzewiania – Cortanin F.
19. Odtworzyć brakujące elementy metalowe, uzupełnić lub zastąpić brakujące elementy z użyciem podobnych historycznych z odzysku wzorowanych na pierwotnych.
20. Zabezpieczyć okucia, zawiasy i inne elementy metalowe podkładem antykorozyjnym. Należy sprawdzić czy zawiasy nie wymagają pionizacji lub ponownego kotwienia w murze.
21. Przeprowadzić patynowanie lub malowanie metalowych na ciemno farbą poliwinylową np. Lowigraf lub Eddie Schmied .
22. Montaż skrzydeł i okien żaluzyjnych w pierwotnych miejscach.

Wykonanie skrzydeł drzwi do krypty (Dz-2) w miejscu istniejących wtórnych na podstawie istniejącego wzoru – zdjęcie archiwalne z karty zabytku.

Do wykonania są drzwi dwuskrzydłowe bez odrzwi, deskowe z listwą czołową, zdwojone, dwuwarstwowe, opierzone deskami z ramą. Miejsca styku montażowego ukryte listami maskującymi – między deskami wypełniającymi ramę skrzydła – półwałek; w miejscu narożnika styku ościeżnicy i muru ceglanego węgaraka – ćwierćwałek żłobiony z zachowaniem dwustopniowego podziału na strefę przypodłogową (wysokość listwy na skrzydle – przekrój listwy o 0,7 cm większy niż wyżej) i pozostałą na całej wysokości skrzydła. Ćwierćwałek występuje na całym obwodzie ościeżnicy po łuku, z ostrym zakończeniem w najwyższym punkcie drzwi zgodnie z rysunkiem.

Wtórnie wykonane drzwi są bezwartościowe. Należy jedynie zachować historyczną oryginalną ślusarkę po dokonaniu czynności opisanych wyżej w zakresie renowacji elementów metalowych. Należy również wykonać odkrywki zachowanej ościeżnicy „*in situ*”. Istnieje możliwość iż jest ona oryginalna. Demontaż ościeżnicy nie jest wskazany, należy jedynie sprawdzić czym została pokryta przy okazji prac remontowych związanych z wymianą oryginalnych skrzydeł na te istniejące oraz podjąć decyzję przy uwzględnieniu komisji z udziałem WWKZ w sprawie ostatecznej kolorystyki drzwi (postępowanie analogiczne jak w przypadku renowacji konserwatorskiej – patrz wyżej).

Do wykonania użyć drewna sosnowego nieodżywiczanego lub z modrzewia.

Wybór materiału musi zostać poparty wynikiem badania stratygraficznego istniejącej ościeżnicy przeznaczonej do renowacji „*in situ*”.

Wykonanie skrzydła drzwi (Dz-3) do zakrystii w miejscu istniejących wtórnych na podstawie istniejącego wzoru po drugiej stronie.

Do wykonania są drzwi jednoskrzydłowe ramowo – płycinowe z trójpłowym układem w dwóch rzędach. Rama skrzydła bez ozdób i ryflowań, jedynie skośna faza w kierunku lustra płyciny. Lustro płycin nieco sfazowane od krawędzi ramy z nakładką stylizowaną na motyw roślinny centralnie ozdobiony kolejną nakładką w formie czteroliścia. Obie nakładki płaskie bez faz na krawędziach. Naświetle nieotwieralne nad ramą zgodnie z istniejącym wzorem w

drzwiach Dz-4. Szprosy półtukowe, płaskie montowane na szybie, podział naświetla na 3 kwatery. Szyba przezierna bez ornamentów.

UWAGA:

Podział, proporcje i detal zgodnie z rysunkiem projektowym uzupełnionym na etapie wykonania inwentaryzacji szczegółowej w skali 1:1 istniejących drzwi wzorcowych podczas prac warsztatowych.

Do wykonania użyć drewna sosnowego nieodżywiczanego lub z modrzewia.

Wybór materiału musi zostać poparty wynikiem badania stratygraficznego istniejących skrzydeł przeznaczonych do renowacji podczas prac warsztatowych.

Opracowanie:

mgr inż. arch. Justyna Szadkowska

D. CZĘŚĆ RYSUNKOWA